

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Human Rights Foundation of Turkey

Bağımsız İzleme ve Belgeleme Heyetleri için “İnsan Hakları İhlallerinde Olay Yeri İncelemeleri ve Belgeleme Kılavuzu”

Hazırlayan
Ümit BİÇER

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Human Rights Foundation of Turkey

Bağımsız İzleme ve Belgeleme Heyetleri için
“İnsan Hakları İhlallerinde Olay Yeri
İncelemeleri ve Belgeleme Kılavuzu”

Hazırlayan
Ümit BİÇER

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 133

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

Mithatpaşa Cad. 49/11 6. Kat 06420 Kızılay, Ankara

Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

Web: <http://www.tihv.org.tr>

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,
hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı *Resmi Gazete*'de
yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic., Ankara

Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07

www.bulustasarim.com.tr

İçindekiler

Bağımsız İzleme ve Belgeleme Heyetleri için “İnsan Hakları İhlallerinde Olay Yeri İncelemeleri ve Belgeleme Kılavuzu”	1
1. Bağımsız Heyetin Oluşturulması	2
2. İzleme Heyetinin İncelemeye Başlamadan Önce Öncelikle Değerlendirmeye Alması Gereken Basamaklar	3
3. Bağımsız İzleme Heyetinin Çalışma Planı	3
4. Bilgi Toplamada Yöntem ve İlkeler	5
5. İzleme Heyetlerinde Kayıt/Not Tutma, Koruma ve Değerlendirme	6
6. Olay Yerinde Gözlem	7
7. Ölüm ve Ölüye Ait Değerlendirmeler	10
8. Raporlama ve Analiz	14
İnsan Hakları İhlallerini/Toplumsal Olayları Soruşturmada Kullanılacak Kontrol Listeleri.....	16
Kanıtlar	22
Siyasi Cinayetlerde Dikkat Edilecek Konular	27
Ek: 1 Siyasi Cinayetler için Kayıt ve Bilgi Formu.....	30
Ek: MİNNESOTA MODEL OTOPSİ PROTOKOLÜNE GÖRE OLAY YERİ - OTOPSİ KONTROL LİSTESİ (Hekimler İçin)	32

Bağımsız İzleme ve Belgeleme Heyetleri için “İnsan Hakları İhlallerinde Olay Yeri İncelemeleri ve Belgeleme Kılavuzu”¹

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde “insanlık ailesinin bütün üyeleri için eşit, bölünemez ve devredilmez olan haklarının tanınmasının, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temeli olduğu, bu haklar korunamadığında herkesin zulüm ve baskıya karşı son çare olarak direnme hakkına başvurmak zorunda kalabileceği belirtilmiştir. İnsan hakları savunucuları, insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi, korunması, hayata geçirilmesi için hiçbir ayırım gözetmeksizin, barışçıl yöntemlerle çalışmalar sürdürerek insan onuruna ve insanlığa karşı işlenen suçların bir daha yaşanmaması için mücadele etmektedir.

Yaşanan ihlaller karşısında insan hakları savunucularının “*yaşanan gerçeğin, hakikatin ne olduğunu görünür kılmaya, faillerin/sorumluların kimler olduğunun saptanmasına, yargılanmalarının sağlanarak adaletin tesis edilmesine, ihlale maruz kalanların haklarının, ihtiyaçlarının giderilmesine ve ihlalin bir daha tekrarlanmamasına*” yönelik olarak gerçekleştirdiği faaliyetler arasında “izleme ve belgeleme” özel bir önem taşımaktadır. Diğer yandan “izleme ve belgeleme” faaliyetleri toplumun hesap verilebilirlik, cezasızlıkla mücadele, barış ve demokrasi talebini güçlendirmekte; devletin şiddet ve ihlallerdeki rolünü değiştirme, dönüştürmesi için etkili bir baskı aracı olmaktadır.

Herhangi bir toplumsal olay, işkence ve insan hakları ihlali iddiaları veya adli bir olayın varlığında iddiaların gerçekliğini sorgulamanın, maddi gerçeğe ve hakikate ulaşmanın ilk adımı ihlalin gerçekleşme şeklini ve nedenini araştırmak, ihlalde hedef alınan ve ihlali gerçekleştiren kişilerle ilgili bilgi ve bulgulara ulaşmak, meydana gelen zarar ve kayıpları belirlemek ve gerçekleştirilebilecek diğer ihlalleri engellemek için ihlalin gerçekleştiği yerde yapılan adli amaçlı araştırma ve incelemeler “olay yeri incelemesi” olarak da tanımlanmaktadır. Adalete ulaşma sürecinin en güçlü araçlarından biri bu araştırma ve incelemeler sonrasında hazırlanan objektif, bilimsel ve ayrıntılı bir rapordur.

Olay yeri incelemelerinde ulaşılan kanıtlar ve ulaşılan sonuçlara yer verilen raporlar/ belgeler ihlal sürecinde neler yaşandığını açıkladığı gibi daha sonra olayın yeniden canlandırılması ve iddiaların sorgulanmasına olanak tanır. Olay yeri incelemelerinde bu hedeflere ulaşılması, ihlallere maruz kalanların yanı sıra

1 Bu kılavuz insan hakları ihlalleri yaşanan olaylarda olay yerini izleme ve belgeleme yapan bağımsız heyetlerin değerlendirme süreçlerini kolaylaştırmak için hazırlanmıştır.

tanıklar açısından da ihlallerin görünür kılınması, anlaşılması ve adalete erişimin sağlanabilmesi için yapılan araştırma ve değerlendirmeler objektif, bilimsel standartlarda yürütülmeli, açık, nesnel, uygulanabilir ve erişilebilir yöntemler kullanılmalıdır.

1. Bağımsız Heyetin Oluşturulması

İzleme ve belgeleme heyetleri yaşanan ihlallerle ilgili kanıtların toplanması ve değerlendirilmesi sürecinde yaşanan olayın araştırılmasını ve aydınlatılmasını sağlayacak bilgi ve deneyime sahip uzmanlar/ yöntem ve araçlar olmaksızın nesnel, objektif ve güvenilir bilgilere ulaşmakta zorlanacaktır. İzleme ve belgelemenin konusu, kapsamı, sınırları ve süresi dikkate alınarak başlangıçtan itibaren heyete gerekli ve yeterli sayıda uzmanın katılımı sağlanmalı, yöntem ve çalışma planı netleştirilmelidir. Heyet objektif araştırma yapma, kanıtları ve verileri toplama, yorumlama ve raporlama konusunda temsil gücü, inandırıcılığı yüksek, deneyimli ve konusunda uzman olan, cinsel ve etnik farklılıkları yansıtmadan yerel dillerle iletişim kurabilecek kişilerden oluşmalıdır (*Minnesota Otopsi Protokolü; United Nations Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions, U.N. Doc. E/ST/CSDHA/12 (1991)*).

Yaşam hakkı ihlalleri ve işkence iddialarını araştıran izleme ve belgeleme heyetlerinde; olay yerinde var olan kanıtların araştırılması, toplanması, kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi için adli tıp uzmanları olay yerinde yürütülen faaliyetlerde yer almalıdır. Adli tıp uzmanlarının yer alamadığı heyetlerde ise bu değerlendirmeyi yapabilecek yetkinlikte bir başka hekimin yer alması sağlanmalıdır.

Heyet ihlalin yaşandığı yerde izleme ve belgelemeyi yürüten üyeler ile ihlalin yaşandığı yerin/bölgenin dışında destek ve koordinasyonu yürüten üyelerden oluşturulmalıdır. Yerel ve merkezi heyet izleme ve belgeleme sürecinde sürekli iletişim içinde olmalıdır.

Heyet içinde sorumluluklar ve görev tanımlarının yanı sıra resmi otoriteler, medya vb. yapılarla kurulacak ilişkileri yürütebilmek için bir sözcü/sorumlu belirlenmeli, kamuya yönelik açıklamalar heyet sözcüsü tarafından yapılmalıdır. Heyet amacı ve yürütülen çalışmalar konusunda heyetin, bilgi alınan kişilerin ve çalışmanın güvenliğini gözeterek bilgilendirme yapmalı sorulan soruları yanıtlamaktan çekinmemelidir. Olay yeri incelemelerinin her aşamasında

çalışmanın, heyetin ve bilgi edinilen kaynakların güvenliğini sağlayabilmek için yüksek özen gösterilmelidir.

Olay yeri incelemeleri öncesinde görüşme yapılması gereken tüm kişilerin ve kaynakların belirlenmesi gereklidir. Görüşmede, araştırmanın amacına uygun olarak hangi sorulara yanıt aranacağı netleştirilmeli ve sorular amaca uygun olarak önceden yapılandırılmalıdır. Resmi kurumlarla görüşme yapılmasının gerekip gerekmediği, görüşülmesi gereken kişiler, kaynaklar ve talep edilecek bilgiler belirlenmelidir. Güvenliğin sağlanmadığı durumlarda çalışma ertelenmeli, heyeti ve bilgi edinilen kişileri tehlikeye atmamak için gerekirse ortamdan uzaklaşılmalıdır.

2. İzleme Heyetinin İncelemeye Başlamadan Önce Öncelikle Değerlendirmeye Alması Gereken Basamaklar

Bağımsız izleme heyeti incelemeye başlamadan önce kılavuzluk edecek şu basamakları değerlendirmeye almalıdır:

- i. İnsan hakları ihlali iddiası olan olay nedir? Hangi kapsamda bu iddia gündeme gelmektedir?
- ii. Yaşanan ihlalin araştırmasında ve değerlendirilmesinde başvurulacak uluslararası ve ulusal sözleşmeler, yasalar nelerdir? İhlal iddiasından emin olmak için ne tür kanıtlara ihtiyaç vardır?
- iii. Ortama gitmek ve objektif bir değerlendirme yapmak olanaklı mıdır? Ortam bağımsız izleme heyeti için güvenli midir?
- iv. Bağımsız heyetler için kanıtlara ulaşmak olanaklı mıdır? Bağımsız bir rapor düzenlemek olanaklı mıdır?
- v. Mevcut açıklamalar ve ulaşılan kanıtlar bu iddiaları ve söylentileri ne ölçüde doğruluyor? Bilgilerin güvenilir olduğundan nasıl emin olunabilir?

3. Bağımsız İzleme Heyetinin Çalışma Planı

Planlamanın ilk adımı izleme ve belgelemenin amacını, sınırlarını, izlenecek yöntem ve heyeti belirlemektir. Heyette yer alacak araştırmacılar, çalışma ve saha araştırması öncesinde yeterli araştırma yapmalı, bilgilerini ve çalışma planını paylaşip üzerlerinde ortak bir sonuca ulaşılmalıdır.

İzleme ve belgelemenin planlaması için;

- i. Mevcut bilgilerin ne olduğu
- ii. Neyi, nasıl araştıracakları
- iii. Neden böyle bir değerlendirmeye gerek olduğu ve farklı olarak hangi bilgilere ulaşılacağı soruları yanıtlanmalıdır.

Sorulan sorular net olarak yanıtlanamadığı ve uygun yöntemler kullanılmadığı takdirde doğru ve güvenilir bir sonuç elde edilmesi olanaksızlaşır. Çalışmanın güvencesi araştırmanın hedeflenen amaç ve hazırlanan plan dahilinde yürütülmesidir. İzleme ve belgeleme heyetleri olay yerinde yapılacak incelemelerde elde edilen kanıtların toplanması, kayıt altına alınması, yorumlanması ve değerlendirilmesi sürecinin ortaklaştırılan planlara uygun olarak yürüyüp yürümediğini belirli aşamalarda gözden geçirmeli, hedeflenen amaca ulaşıp ulaşılmadığı sorgulamalı ve gerekirse planda değişikliğe gitmelidir.

Planlama, heyette yer alanların tümünün katılımıyla gerçekleştirilmeli, karar alma süreçleri ve sorumluluk ortaklaştırılmalıdır. Planlama sürecinde:

- Heyet içindeki uzmanların görev tanımları, sorumlulukları, hedefleri belirlenmeli,
- Süreç yönetiminin nasıl gerçekleştirileceği, hangi donanımlara ihtiyaç duyulduğu, nasıl giderileceği, ulaşım, konaklama ve güvenliğin nasıl sağlanacağı netleştirilip ortaklaştırılmalı,
- Çalışmanın farklı aşamalarına dair bilgileri ve denetimleri içeren sorgulama ve kontrol listeleri hazırlanmalı, çalışma sırasında bu listelerden yararlanılmalı,
- Bilgiler yazılı olarak kayıt altına alınmalı,
- Heyet içinde yer alan kişilerden herhangi birinin görevini yerine getirememesi durumunda heyet kendi içinde yeniden görev dağılımı yapacak kapsamda ve hazırlıkta olmalı,
- Heyette olay yerinde bulunabilecek kanıtlar ile saptanan kanıtların alınma, saklanma ve uygun birimlere gönderilmesi konularında bilgi sahibi ve deneyimli bir uzman yer almalı,
- Uzmanlar gözlemlerini ve değerlendirmelerini kayıt altına almalı, standartlara uygun olmayan, kanıt zincirinin bozulmasına yol açabilecek durumlar karşısında yetkilileri/görevlileri uyarmalıdır.

4. Bilgi Toplamada Yöntem ve İlkeler

Etkin bir izleme ve belgeleme için yaşanan ihlale/ihlallere odaklanılmalı ve mümkün olan en erken dönemde, olayla ilgili bilgi ve kanıtların tümünün objektif, bilimsel standartlarda toplanması ve belgelenmesi sağlanmalıdır.

Kanıtların elde edilme ve yorumlanma süreci; adli bilimlerin temel, objektif ve bilimsel kuralları ve yöntemlerine uygun olarak yürütülmelidir. İzleme ve belgeleme sonunda hazırlanan rapor ve ulaşılan sonuçların güvenilirliği, bilimsel geçerliliği sürecin bu standart ve ilkelere uygun olarak yürütülmesiyle sağlanabilir. İzleme ve belgeleme sürecindeki faaliyetlerde izlenen yönetsel ve mantıksal çerçevenin yargılamaya konu edilecek ihlalin araştırılması ve kanıtlanmasında yargılama sürecinde esas alınan temel kurallara ve ilkelere uygun olması beklenmektedir (*Daubert Kararları; Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, 509 U.S. 579, 593-94, 113 S. Ct. 2786, 125 L. 1. Ed. 2d 469 (1993).*

Bilgi toplanması sürecinde amaç, yaşanan ihlal olayında **“ne, ne zaman, nerede, nasıl ve niçin”** sorularının yanı sıra **“kim”** (ihlale maruz kalanlar, ihlale yol açanlar (karar veren, uygulayan, göz yuman vb.), tanık olanlar)” sorusunu da aydınlatmaktır.

Bu yüzden:

1. Hangi bilgilerin nasıl, kim/kimler tarafından nasıl toplanacağı belirlenmeli, görev tanımları yapılmalı ve görevler yazılı olarak tanımlanmalıdır.
2. Bilgilerin toplanma ve değerlendirme sürecinde önceden hazırlanmış görüşme formları ve görüşme kontrol listelerinin kolaylaştırıcı işlevi vardır. Kişi, görevli, tanık, kurum temsilcileri vb. ile yapılan görüşmelerde görüşme formları ve kontrol listelerinin kullanılması bilgilerin ayrıntılı ve eksiksiz olarak elde edilmesini sağlayacaktır.
3. Belgeleme aşamasında bütünlüklü bir değerlendirme yapabilmek için toplanan bilgilerin bir araya getirilmesi, karşılaştırılması ve değerlendirilebilmesini kolaylaştıracak uygun yöntemler ve araçlar seçilmesi hedeflenmelidir.
4. Bilgilerin dijital ortamda saklanması sağlayacak bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Bu hem veri kontrolünü hem de ileride yapılacak analizlerini kolaylaştıracaktır.
5. Temel detaylar; yerler, tarihler, kaynakların isimleri, temas kişilerinin kimlik bilgileri anlaşılır ve net olarak belirtilmelidir (daha sonra yapılacak

araştırmalarda tekrarın engellenmesi veya kontrolün sağlanması için; olay yerinin koordinatlarını tanımlayan krokiler ve GPS veya harita koordinatları ile bir fotoğrafın yer alması sağlanmalıdır). Bazı yerler etnik olarak farklı isimlerle değerlendiriliyorsa her iki isim de kullanılmalıdır.

6. İzleme ve belgelemenin amacından uzaklaşmadan aktarılan bilginin doğruluğuna katkı sağlamak amacıyla destekleyici ve farklı sorularla araştırılan ihlal ayrıntılandırılmalıdır.
7. Edinilen bilginin ve geldiği kaynağın güvenilirliği değerlendirilmeli, mümkün olduğunca farklı kaynaklardan ayrıntılı ve doğru bilgi alınmalıdır. Bilgi alınan kaynakların bağlantıları ve yaklaşımları, bilgilerin güvenilirlik düzeyi ile birlikte kaydedilmelidir.
8. Taraflı ve sübjektif olarak nitelenen kaynaklardan elde edilen bilgiler de aynı biçimde kaydedilmelidir. Kaynağın bağlantıları elde edilen bilgilerin kayıt altına alınmasına engel olmamalıdır.
9. Olayla ilgili sorumluların yanı sıra bağlantıları hakkında da araştırma yapılmalıdır.
10. Medyada yer alan bilgiler araştırılmalı, medya kaynakları ile ilişkiye geçilmeli ve bu kaynaklardan yararlanılmalıdır. Medya ile kurulacak ilişkiler, farklı bilgilere ve kaynaklara ulaşma konusunda da yararlı olabilir.
11. İzleme ve belgeleme dinamik bir süreçtir. Özellikle erken aşamalarda, bilgilerin hızlı bir şekilde değişmesi, ulaşılan yeni kanıtlar sürecin yeniden ele alınmasını ve planlanmasını gerektirebilir. Heyet, sürece dahil olan tüm heyet üyeleri ile elde edilen bilgileri, ulaşılan sonuçları günlük olarak paylaşmalı, karşılaştırmalı ve gerekiyorsa planda değişiklik yapmalıdır.

5. İzleme Heyetlerinde Kayıt/Not Tutma, Koruma ve Değerlendirme

Bağımsız izleme heyetinin olay yeri ile ilgili her notu ve kaydı güvenilir, nesnel, ayrıntılı ve bilimsel standartlarda olmalıdır. Olay yerinde elde edilen tüm kanıtlar, fotoğraflar, bilgi ve tanıklıklara dair kayıtlar/notlar yaşanan ihlalin bütünlüklü olarak anlaşılmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırmalıdır.

Tutulan kayıt ve notlar mahkemeye sunulan kanıtların da temelini oluşturacağı için:

1. Kayıtlar araştırma sırasında veya mümkün olduğunca kısa bir süre sonra hazırlanmalıdır. Gecikme raporun güvenilirliğini azaltır.
2. Kayıtlar, ciltli ve ardışık numaralı bir not defteri veya benzeri bir materyale yapılmalıdır. Bu kayıtların değiştirilmediğine dair bir kanıttır. Defterde yırtma veya eksiltme yapılmamalıdır, büyük boşluklar bırakılmamalıdır.
3. Kayıtlar bir dizüstü bilgisayar veya kişisel dijital aygıt üzerinde yapılırsa, en kısa sürede basılı bir kopyası düzenleyen kişi tarafından imzalanmalıdır. Bu belge, daha sonraki bir tarihte alınan notların ve kayıtların değiştirilme iddialarına karşı koruma sağlar.
4. Her kanıt ayrı bir satırda belirtilmelidir. Hatalı kayıtlarda görünür bir şekilde düzeltme yapılmalıdır. Tüm düzeltme ve eklemeler görünür olmalıdır. Bu kayıtların şeffaflığını sağlar.
5. Kayıtlarda; her aşamada tarih, zaman bilgileri, çalışmayı yapan kişilerin kimliği, görevi yer almalıdır. Her sayfa imzalanmalı ya da basitçe paraf atılmalıdır.
6. Kayıtlar açıkça yazılmalı ve kısaltmalar kullanılmamalıdır. Eğer kısaltma kullanılmışsa raporda kısaltmalara ait açıklamalar yer almalıdır.
7. Kayıt yaparken tarif edilen olayın fotoğrafları çekilip notlara iliştilmelidir.
8. Araştırma notları, taslaklar ve fotoğraflar delillerin değerlendirilmesi sürecinde çalışmanın objektivitesine dair bir kanıt olarak ele alınacağından güvenli bir şekilde saklanmalıdır. Ayrıca, sonraki değerlendirmeler ve tanık ifadelerinin içeriğini doğrulamak için de bu notlar veya taslaklar gerekli olabilir.
9. Video veya ses kayıtları ile tutulan notlar birtakım dezavantajlar içermekle birlikte (teknik arıza vb. nedenler) önemlidir.

6. Olay Yerinde Gözlem

İzlem ve belgeleme heyeti yapılacak çalışmaları ve değerlendirme yapılacak alanı hazırlanan plan uyarınca gözden geçirmeli, gerekiyorsa planda revizyona gitmeli ve güvenlik sağlandıktan sonra çalışmaya başlamalıdır. Bağımsız izleme heyetinin olay yerinde uygun şekilde bulunabilmesi için gerekli izinler alınmalı, hazırlıklar yapılmalıdır. Olay yeri incelemesinin yanı sıra heyet izleme ve belgeleme faaliyetleri sırasında ihlalle ilgili olaylar dizisini sürekli düşünmeli ve yeniden kurgulamalıdır.

Heyet yaşanan ihlalle ilgili olarak “olay yeri incelemesi” yönünden yapılan faaliyetleri değerlendirmeli kanıtların araştırılması ve toplanmasında bilimsel standartlara uygun bir yöntemle hareket edilip edilmediğini sorgulamak için şunlara dikkat etmelidir:

1. Olay yeri hemen uygun bir şekilde korunma altına alınmış mı?
2. Olay yerine yetkili uzmanlar dışında başka hiç kimsenin girişine izin verilmiş mi?
3. Ortamdan herhangi bir şey (çöp, sigara izmariti, eşya vb. dahil) dışarı çıkarılmış ya da dışardan ortama sokulmuş mu?
4. Olay yeri incelemesi gün ışığında yapılmış mı?
5. Delillerin toplanması sırasında araştırmacılar (*kendilerine ait biyolojik delilleri ortama bulaştırmaması için*) uygun giysi ve donanım kullanmış mı?
6. Bağımsız izleme heyetindekiler uygun giysi ve donanım edinebildi mi?
7. Olay yerinde kanıtların kaybolmaması için uygun yöntemle (*sarmal, şerit veya çizgi, yatay veya dikey ile kareleme yöntemleri*) araştırma yapılmış mı? Yaşanan ihlale, işlenen suçta ait kanıtların saptanması, özelliklerini kaybetmemesi, yok edilmemesi için azami özen gösteriliyor mu?
8. Olay yerindeki her nesne incelemeye tabi tutuluyor mu? (*Yaşanan olaya bağılı olarak ortamda bulunan tüm nesnelere fiziksel, kimyasal vb. değişime uğrama olasılığı bulunmaktadır. Ortamda bulunan nesnelere değişimin varlığı veya yokluğu yaşanan olayın anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.*)
9. Olay yeri uygun bir şekilde fotoğraflanmış, video görüntüleri alınmış mı? Olay yerinin krokisi çizilmiş mi? (*Bağımsız araştırmacılar da olay yerinde yön, çevrede bulunan yapıların konumları ve özelliklerini içeren bir kroki hazırlamalıdır. Kroki olay yerinin üstten görünen halini yansıtmalıdır. Bunun yanı sıra daha sonra yapılabilecek üç boyutlu canlandırmalar için ek çizimler, fotoğraflar ve görüntü kayıtları alınmalıdır. Çizim farklı alanlara ait somut bilgiler ve detay içermelidir (yön, net ölçümler, zamansal değerler vb.). Deliller bu kroki üzerinde işaretilenmelidir.*)
10. Olay yerinin fotoğraflanmasında olay yerinin özelliklerinin tüm nesnelere birbiriyle ilişkisinin anlaşılmasını sağlayacak genel fotoğraflar çekilmiş mi? Yaşanan olaya ait kanıtlar tek tek fotoğraflanmış mı? Fotoğraflarda ölçek kullanılmış mı, kullanılan ölçekler kadrajın içinde kalmış mı?

11. Kullanılan kodlar ve kısaltmalarda standart ve aynı doğruluğa işaret eden ortak bir dil kullanılmış mı? (GPS, metrik ölçümler vb).
12. Olay yerinde ölümlerle/ölülerle ilgili incelemelere adi tıp uzmanı katılmış mı? Ceset ve diğer nesnelerin bulunduğu şekliyle fotoğraflar çekilmiş ve ayrıntılı krokisi çizilmiş mi? Fotoğraf çekimleri sırasında deliller kodlanmış mı? (*Üç boyutlu canlandırma için olay yeri tekrar fotoğraflanmalı ve video kayıtları alınmalıdır.*)
13. Elde edilen kanıtlar kayıt altına alınmış, fotoğraflanmış, özelliklerine uygun şekilde ayrıştırılarak sınıflandırılmış mı? Gerekli önlemler alınarak güvenli bir şekilde inceleme yapılacak laboratuvarlara ulaştırılmış mı?
14. Farklı kaynaklar tarafından olay yerine ait tutulmuş kayıtlar, çekilen fotoğraflar ve video görüntüleri varsa bu kayıtlar değerlendirmeler için alınmış mı?
15. Kayıtların kim tarafından, ne zaman, hangi tür araç, gereç ve yöntemle alındığı kaydedilmiş mi?

Ulusal ve/veya uluslararası hukukun çiğnendiği, kanıtların kaybedildiği ve zaman sınırlaması bulunan durumlarda dahi araştırma ve incelemenin temel kuralları, uygulamaları ve bilimsel yöntemlerinden vaz geçilmemelidir.

Silahlı çatışma ve insan hakları ihlalleri iddiaları söz konusu olduğunda araştırmacıların hızlı hareket etmesi ve kamuoyunu bilgilendirilmesi beklenir. Bu durumlarda yetersiz araştırma ve incelemeler ile olay hakkında erken değerlendirme ve yorumlarda bulunmak hatalı ve subjektif algıları güçlendirecek, heyetin güvenilirliğine zarar verecektir.

İlk alınacak notlarda ve kanıtlarla ilgili tutulan kayıtlarda; yorum, varsayım ve kişisel tanıklıklar bulunmamalı, olayı anlatmak için somut bilgiler, ölçümler ve görsel kayıtlar dışında başka bir veriye yer verilmemelidir.

Bununla birlikte daha sonra farklı yollardan da bilgi ve verilere ulaşılması söz konusu olabilir. Bu veriler, olaya ait fiziksel delillerin yanı sıra görüntü ve ses kayıtları, resmi organlara bilgi vermek istemeyen kişilerden de yüz yüze görüşmelerle elde edilebilir. Bu durumlarda verinin hangi yolla elde edildiği, güvenilirlik ve doğruluk düzeyi (kriminolojide tanımlanan veri güvenlik ölçekleri vb. modeller) belirtilerek kayıt altına alınmalı ve diğer verilerle birlikte değerlendirme sürecine dahil edilmelidir. Değerlendirme aşamasında tüm kayıtlar ve toplanan bilgilerin bir arada analiz edilmesi objektif bir yoruma ulaşabilmek için önem taşımaktadır.

Toplanan bilgiler tüm diğer bilgiler ile entegrasyon için merkezi bir yerde toplanmalıdır. Veri tabanının varlığı kullanılan bilgilerin bir araya getirilmesini kolaylaştırır, aksi takdirde veri ve bilgi kargaşasını çözmek olanaksızlaşır.

Olay yerine ait krokiler, görüntüler ve fiziksel delillere ait kayıtlar delillerin kaybolmasını engellediği gibi olayın tekrar değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

7. Ölüm ve Ölüye Ait Değerlendirmeler

Birleşmiş Milletler Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin El Kılavuzu “Minnesota Protokolü”ne göre ölümün gerçekleşme nedenlerine ilişkin iyi bir soruşturmanın temel ilkeleri; yetkinlik, en üst düzeyde özen gösterme, çabukluk ve soruşturmanın tarafsız biçimde yürütülmesidir. Tam ve tarafsız bir soruşturmanın en önemli yönlerinden biri, kanıtların toplanması ve incelenmesidir.

Yaşam hakkı ihlalleriyle ilgili olay yeri incelemelerinde var olan kanıtların kaybolmaması, ortama dışarıdan farklı etkenlerin bulaşmasının önlenmesi için öncelikle inceleme yapılacak alanın iyi sınırlandırılması, koruyucu, özel giysileri bulunmayan ve incelemede yer almayacak kişilerin bu alana girişinin engellenmesi önemlidir. Olay yerinin ilk durumu fotoğraflanmalı video kaydı tutulmalı ve ortamda bulunan ölü, ölüme ilgili kanıtlar ve diğer nesnelerin birbirleriyle ilişkisini gösterecek krokisi hazırlanmalıdır.

Yaşam hakkı ihlalleri iddiası olan olaylarda sözü edilen tarzda hareket edilmemesi, kanıtların kaybolmasına, bozulmasına yol açarak ihlalin aydınlatılmasına, üstünün örtülmesine neden olmaktadır. İzleme ve belgeleme yapacak heyet, olay yerinde nasıl bir çalışma yürütüldüğünü, kimlerin görev aldığını ve olay yerinin korunup korunmadığını sorgulamalı ve kaydetmelidir.

Olay yerine dair tespitler ve kayıtların tamamlanmasının ardından olay hakkında bilgi sahibi olanlardan ve görgü tanıklarından olayın öyküsü hakkında bilgi alınmalıdır.

Olay hakkında bilgi alma süreci tamamlandıktan sonra, olay yerinin temel incelemesi yapılmalı daha sonra ceset muayenesine geçilmelidir. Ölümle ilgili yapılacak inceleme, değerlendirme ve otopsiler Minnesota Protokolü’nde tanımlanan etik, yasal ve tıbbi standartlara uygun olarak yürütülmelidir. Olay yeri incelemesinde görev yapan adli tıp uzmanları, hekimler ölü muayenelerini bilimsel standartlara uygun bir şekilde hazırlanmış formlar ve yöntemler

kullanarak gerçekleştirmelidir. İncelemeler deneyimli uzmanlar tarafından yürütülmelidir.

Cesedin kimliği güvenilir tanıklarca veya diğer objektif yöntemlerle saptanmalı, akrabaları veya arkadaşlarından gerekli sağlık bilgileri alınmalıdır. Ölen kişiyi en son ne zaman, nerede ve hangi koşulda gördüğü belirlenmelidir. Ölen bir sağlık kuruluşuna götürülmüşse, götüren kişilerden ve acil servisteki sağlık personelinin bilgi alınmalıdır. Ölenle ilgili tıbbi öykü hekimlere sorulmalı ve kaydedilmelidir. Kişi hakkında düzenlenmiş tıbbi belgeler elde edilmelidir.

Olay yerinde inceleme ve gözlemlerde bulunanların olay yerinde, kanıtlarda yol açtığı her tür değişiklik kayıt altına alınmalıdır.

İncelemelerde yer alan görevlilerin yanı sıra bağımsız izleme ve belgeleme faaliyetlerini gerçekleştirmek için ortamda yer alan uzmanlar da olay yerinde su geçirmez önlük, galoş, eldiven ve maske gibi koruyucu giysiler kullanılmalı, olayın niteliğine göre gerektiğinde ek tedbirler alma konusunda tereddüt göstermemelidir.

Olay yerinde bulunan cesetler, fotoğraflandıktan ve kayıt altına alındıktan sonra, cesedin pozisyonu, vücut ısısının derecesi, ölü lekeleri ve katılığı, kokuşma bulguları kaydedilmelidir. Cesedin elleri bir kâğıt torba ile korunmalıdır.

Ceset otopsi merkezine “cenaze torbası” içinde gönderilmelidir. Ceset torbadan çıkarıldıktan sonra, torba saklanmalıdır. Otopsi işlemi hemen yapılmayacaksa güvenli bir soğutucu ortamına konmalıdır. Bu şekilde cesedin ve kanıtların karıştırılması (ve bozulması) önlenmelidir.

Cesedin muayenesine başlamadan önce üzerindeki giysiler incelenmelidir. Giysiler genel olarak tanımlanmalı, fotoğraflanmalı, daha sonra üzerindeki her türlü sökük, yırtık, ateşli ve ateşsiz silahlara bağlı delikler, toz çamur, cam parçalan, kan, sperm vb. lekeler, kıl, lif, kusmuk, boya kalıntısı gibi bulgular numaralandırılarak kaydedilmeli ve tekrar görsel kayıtları alınmalıdır. Giysilerin düğmeleri, fermuarları ve kemerlerin açık olup olmadığına dikkat edilmelidir. Giysiler yırtık, sökük ve delikler korunarak kesilerek ceset üzerinden çıkarılmalı ve elbiseler muhafaza altına alınmak üzere adli makamlara teslim edilmelidir. Giysiler ıslak ise mutlaka kurutulduktan sonra paketlenmelidir.

Giysiler üzerindeki her türlü biyolojik ve fiziksel delil usulüne uygun olarak araştırılmalı ve örnek alınmalıdır. Örnekler numaralandırılarak ve fotoğraflanarak sınıflandırılmalı vakit geçirmeksizin inceleme yapılacak laboratuvarlara ulaştırılmalıdır.

Fiziksel nitelikteki deliller, mermiler, ateşli ve diğer silahlar fotoğraflandıktan ve kayıt altına alındıktan sonra, incelenmek üzere savcılığa teslim edilmelidir.

Cesedin bulunduğu ortamın özellikleri ve ısıyı kaydedilmelidir. Ölüm sonrası sürenin uzunluğuna bağlı olarak hangi incelemenin yapılacağı belirlenmelidir. Ölüm zamanının önem taşıdığı olgularda rektal ısı ölçülmeli ve bulunan böcekler adli entomolojik inceleme için toplanmalıdır.

Olay yeri bulunabilecek kan, biyolojik materyal açısından incelenmelidir. Bu inceleme şüphelileri belirlemede yararlı olacaktır. Olay yerinde bulunan kişilerin kimlikleri kaydedilmelidir.

Herhangi bir ölüm araştırmasında, otopsi yapacak kişi, ölüm zamanı, ölüm yeri, ölüm nedeni, şeklini (cinayet, intihar, kaza, doğal) ve ölünün kimliğini saptamaya çalışır. Tartışmalı bir ölüm olgusunda otopside en önemli unsur bilimsel standartlara uygun eksiksiz bir çalışmadır.

Otopside yer alan hâkim/savcı ile uzmanlar protokolde yer alan basamakların tümünü uygulama olanağı bulamayabilir, yapılan değişiklikler gerekçeleri ile otopsi raporunda belirtilmelidir.

Olay yerinde bağımsız gözlem/izleme yapan heyet içerisinde adli tıp uzmanı yer almalıdır. Gözlemciler şunlara dikkat etmelidir;

1. Ölüm olayı hakkında bilgi sahibi olanlardan ve görgü tanıklarından olayın öyküsü hakkında bilgi alınmış mı?
2. Ölü muayenesine geçmeden önce olay yerinin temel incelemesi yapılmış mı? (*Olay yerindeki gözlemciler ve araştırmacıların yaptıkları, yerinden oynattıkları her türlü kanıt için bir rapor düzenlenmelidir.*)
3. Ölenin kimliği güvenilir tanıklarca veya diğer objektif yöntemlerle saptanmış mı?
4. Ölenin önceki sağlık bilgileri alınmış mı? (*Bağımsız izleme heyeti üyeleri de ölenle ilgili tıbbi öyküyü hekimlere sormalı, kaydetmeli ve mümkün olduğunca kişi hakkında düzenlenmiş önceki tıbbi belgeleri elde etmelidir. Akraba, arkadaş, iş arkadaşlarından, önceki hastane yatış kayıtlarından, ambulans/hastane personelinden vb).*)
5. Cesedin elleri bir kâğıt torba ile korunmuş mu?
6. Olay yerinde bulunan cesetler, fotoğraflandıktan ve kayıt altına alındıktan sonra, cesedin pozisyonu, vücut ısısının derecesi, ölü lekeleri ve katılığı, kokuşma bulguları kaydedilmiş mi?

7. Ceset otopsi merkezine “ceset torbası” içinde gönderilmiş mi? Ceset torbadan çıkarıldıktan sonra, torba saklanmış mı? Otopsi işlemi hemen yapılmayacaksa ceset güvenli bir soğutucu ortamına konmuş mu?
8. Olay yerinde bulunabilecek kan, biyolojik materyal açısından incelenmiş mi? *(Bu inceleme şüphelileri belirlemede yararlı olacaktır.)*
9. Olay yerinde bulunan kişilerin kimlikleri kaydedilmiş mi?

Otopsi sırasında bağımsız uzman/gözlemci olarak otopsiye katılacak adli tıp uzmanı şunlara dikkat etmelidir;

1. Cesedin muayenesine başlamadan önce üzerindeki giysiler incelendi mi? *(Giysiler genel olarak tanımlanmalı, fotoğraflanmalı, daha sonra üzerindeki her türlü sökük, yırtık, ateşli ve ateşsiz silahlara bağlı delikler, toz, kum, çamur, cam parçaları, kan, sperm vb. lekeler, kıl, lif, kusmuk, boya kalıntısı gibi materyal numaralandırılarak kaydedilmeli ve tekrar görsel kayıtları alınmalıdır. Giysilerin düğmeleri, fermuarları ve kemerlerin açık olup olmadığına dikkat edilmelidir. Giysiler yırtık, sökük ve delikler korunarak kesilerek ceset üzerinden çıkarılmalı ve elbiseler muhafaza altına alınmak üzere adli makamlara teslim edilmelidir. Giysiler ıslak ise mutlaka kurutulduktan sonra kâğıt torbalarda paketlenmelidir.)*
2. Giysiler üzerindeki her türlü biyolojik ve fiziksel delil usulüne uygun olarak örneklendi mi? *(Örnekler vakit geçirmeksizin inceleme yapılacak laboratuvarlara ulaştırılmalıdır. Alınan her örnek numaralandırılmalı, fotoğraflanarak sınıflandırılmalı ve laboratuvara gönderme formu düzenlenmelidir.)*
3. Fiziksel nitelikteki deliller, mermiler, ateşli ve diğer silahlar fotoğraflandıktan ve kayıt altına alındıktan sonra, incelenmek üzere savcılığa teslim edildi mi?
4. Cesedin bulunduğu ortamın özellikleri ve ısısı kaydedildi mi? *(Ölüm sonrası sürenin uzunluğuna bağlı olarak hangi incelemenin yapılacağı belirlenmelidir. Ölüm zamanının önem taşıdığı olgularda rektal ısı ölçülmelidir (bunun için özel termometreler kullanılmalıdır). Cinsel saldırı şüphesi içeren olgularda delil için örnekleme yapıldıktan sonra rektal ısı ölçümü yapılmalıdır. Bulunan böcekler adli entomolojik inceleme için toplanmalıdır (ölü larvalar %70-80 etil alkol içinde canlı ise kaynar suda ya da -20 C de öldürüp gene alkol içinde sevk edilmelidir)).*

Herhangi bir ölüm araştırmasında, otopsi yapacak kişi, ölüm zamanı, ölüm yeri, ölüm nedeni, şeklini (cinayet, intihar, kaza, doğal) ve ölünün kimliğini saptamaya çalışır. Tartışmalı bir ölüm olgusunda otopside en önemli unsur bilimsel standartlara uygun eksiksiz bir çalışmadır. Ölüm incelemeleri ve otopsiler Minnesota Otopsi Protokolü'ne uygun olarak yürütülmelidir. Olay yeri incelemesinde görev yapan adli tıp uzmanları ve diğer hekimler ölü muayenelerini bilimsel standartlara uygun bir şekilde hazırlanmış formlar ve yöntemler kullanarak gerçekleştirmelidir. İncelemeler deneyimli uzmanlar tarafından yürütülmelidir.

Otopside yer alan hakim/savcı ile uzmanlar protokolde yer alan basamakların tümünü uygulama olanağı bulamayabilir, yapılan değişiklikler gerekçeleri ile otopsi raporunda belirtilmelidir.

Ölenin vücudunda görünür ölüm nedeni dışında muhakkak işkence, zor kullanma izleri özellikle araştırılmalıdır. Cinsel istismar sık kullanılan bir yöntem olup genital bölgeler gözden geçirilmeli, elektrik ve sigara yanığı, boyun bölgesinde boğma izleri ya da telem aranmalı. Olay yerinde kolaylıkla yapılabilen göz kapaklarının kaldırılıp gözlere bakılmalı, dudakların aralanıp dudak içleri ve görülebildiği kadar ağız içi muayene edilmelidir. Ayak tabanları, koltuk altlarının gözden geçirilmelidir.

8. Raporlama ve Analiz

Olay yeri incelemelerinin tamamlanmasının sonra olay hakkında kapsamlı bir rapor hazırlamak gerekmektedir. Adalete ulaşma sürecinin en güçlü araçlarından biri bu araştırma ve incelemeler sonrasında hazırlanan objektif, bilimsel ve ayrıntılı bir rapordur. Olay yeri incelemelerinde değerlendirilen kanıtların, tüm tanıkların objektif aktarımlarının yanı sıra ulaşılan sonuçların yer aldığı raporlar, olayın gelişimini açıkladığı gibi daha sonra yeniden canlandırılmasına ve iddiaların sorgulanmasına olanak tanır.

Araştırma ve incelemeye ait kayıtların ve veri tabanının varlığı analiz yapmaya yetmez. Verilerin yorumu için konunun uzmanlarından destek almak gerekmektedir. Konunun uzmanları, boşlukları, değersiz bilgi kıyımlarını ve diğer verileri bir araya getirerek konunun çözümüne katkı sunarlar.

Verilere ait rapor hazırlanması bilgilerin korunması için gereklidir. Bilgilerin değerlendirme sürecinde ifadelerdeki ve kanıtlardaki güvenilirlik, tutarlılık, tutarsızlık, tıbbi ve diğer kanıtların tutarlılığı ve olayı açıklamadaki rolleri

değerlendirilmelidir. Olaya ait kronolojinin tanık ait aktarımlar ve kanıtlarla ne derecede uyum gösterdiği açığa kavuşturulmalıdır.

Hazırlanacak raporda elde edilen tüm veriler değerlendirildikten sonra;

- *İzleme ve belgelemenin konusu*
- *Hangi tarihlerde ve nerede gerçekleştirildiği, heyette kimlerin yer aldığı,*
- *Yaşanan ihlalle ilgili öykü,*
- *İzleme ve belgeleme sürecinde ulaşılan kanıtlar ve görüşmelerden elde edilen bilgiler,*
- *Bu konuda hazırlanmış resmi raporlar, açıklamalar,*
- *Medya ve varsa STK'lar bağımsız heyetlerin hazırladığı raporlarda yer verdiği bilgiler, ulaştığı sonuçlar ve öneriler,*
- *Heyetin saptadığı kanıtlar ulaştığı bilgi ve bulgular;*
- *Raporda yer alan veriler, aktarılan bilgiler temel alınarak yaşanan ihlalin hukuksal, tıbbi, bilimsel standartlar çerçevesinde analizi, tartışılması, eksikliklerinin belirtilmesi, ulaşılan sonuçları ve olası sorumlularının belirtilmesini içeren değerlendirme ve yorum*
- *Heyetin ulaştığı sonuçlar, öneri ve taleplerini içeren sonuç bölümü yer almalıdır.*

Rapora ek olarak

- *Başvuru kaynakları ve görüşme yapılan kişiler (rızalarının bulunması ve kişisel güvenlikleri tehdit edilmemesi esas alınarak)*
- *Değerlendirme için destek alınan hukuksal metinler ve bilimsel kaynakları*
- *Görsel materyaller, yazılı kaynaklar sunulmalıdır.*

İhlalle ilgili öykü, farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler, ulaşılan kanıtlar nesnel bir dille aktarılmalıdır. Farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin, izlenen yöntem, ulaşılan sonuçların tartışıldığı bölüm raporun değerlendirme ve yorum bölümünde yapılmalıdır. Değerlendirme yapılırken insan hakları yaklaşımı, ulusal/uluslararası hukuksal çerçeve, bilimsel standartlar ve yöntemle analiz edilmeli nesnellik korunmalı, sübjektif değerlendirmelerden uzak durulmalı, raporun ve ulaşılan sonuçların güvenilirliği ve inandırıcılığı korunmalıdır.

İnsan Hakları İhlallerini/Toplumsal Olayları Soruşturmada Kullanılacak Kontrol Listeleri

İzleme ve Belgeleme Heyetinin Oluşturulması Süreci

Çalışma planı hazırlandı mı?	
Çalışmanın hedefi, kapsamı ve yöntemi netleştirildi mi?	
Heyet çalışma amacına uygun olarak oluşturuldu mu?	
Heyet çalışma şekli ve sorumluluklar konusunda hem fikir mi? Heyette görev dağılımı yapılarak, görevler, sorumlular ve sözcü netleştirildi mi?	
İddiaları araştırmak için kontrol listeleri hazırlandı mı?	
İddiaları araştırmak için gerekli donanımlar temin edildi mi?	
Çalışma ortamının güvenliği gözden geçirildi mi? Güvenlik için gereken önlemler alındı mı?	
Olay yerindeki toksik ve patlayıcı maddeler, radyoaktif maddeler, bulaşıcı hastalık riski var mı?	
Varsa önlem alındı mı?	
Gerekli tüm izinler istendi mi?	

Yaşanan İhlale ve Olay Yerine Dair Bilgiler

Yaşanan ihlal/olay nedir?	
İhlaller/olaylar nerede yaşandı?	
Hükümet güçleri ya da örgütlü gruplar belirli bir coğrafi alanı, farklı sosyal veya siyasi gruplar ya da insanları hedefliyor mu?	
Yaşanan ihlal insan hakları ve insan hakları hukuku yönünden hangi sorunlara yol açtı?	
İhlale neden olduğu iddia edilen yapıların “ölümcül güç, kalabalık kontrolü, suçuların tutuklanması” hususunda yasa, yönetmelik ve yönergeler kapsamında ortaya çıkan ihlal uygulamaları nelerdir?	
Daha önce aynı bölgede, aynı ihlal veya diğer ihlal iddiaları söz konusu oldu mu?	
Olay sonrası baskılar veya yasaklanan faaliyetler var mı?	
Üzerinde çalışılan yeni yasalar, kararnamelemler veya uygulamalar var mı?	
Olağanüstü hal talebi veya benzeri uygulamaları var mı?	
Daha önce benzer saldırılar ve cinayetler var mı?	
İlgili alanda askeri faaliyetler, mayınlı araziler özel güvenlik bölgeleri var mı?	
Son güvenlik durumu nedir?	

Yaşanan İhlalin Niteliği ve Kullanılan Yöntemler

Yaşanan ihlal olayı nedir?	
İhlal/ olay ne zaman yaşandı?	
İhlaller/olaylar nerede yaşandı?	
Hükümet güçleri ya da örgütlü gruplar belirli bir coğrafi alanı, farklı sosyal veya siyasi gruplar ya da insanları hedefliyor mu?	
Yaşanan ihlal insan hakları ve insan hakları hukuku yönünden hangi sorunlara yol açtı?	
İhlale neden olduğu iddia edilen yapıların “ölümcül güç, kalabalık kontrolü, suçluların tutuklanması” hususunda yasa, yönetmelik ve yönergeler kapsamında ortaya çıkan ihlal uygulamaları nelerdir?	
Daha önce aynı bölgede, aynı ihlal veya diğer ihlal iddiaları söz konusu oldu mu?	
Hangi ihlaller yaşandı? Ne zaman?	
Olay sonrası baskılar veya yasaklanan faaliyetler var mı?	
Üzerinde çalışılan yeni yasalar, kararnameleler veya uygulamalar var mı?	
Olağanüstü hâl talebi veya benzeri uygulamaları var mı?	
Daha önce benzer saldırılar ve cinayetler var mı?	
İlgili alanda askeri faaliyetler, mayınlı araziler özel güvenlik bölgeleri var mı?	
Son güvenlik durumu nedir?	

Uygulanan şiddet türleri nelerdi?	
Bu şiddet yöntemleri daha önce de kullanıldı mı?	
Daha önce kullanılmayan bir yöntem denendi mi?	
Olaylar sırasında ortamda kimler bulunuyordu?	
Güvenlik güçleri veya askeri yetkililer ortamda var mıydı?	
Nerede, nasıl ve ne zaman yer aldılar?	
Düzenli birlikler, polis veya paramiliter grupların olaylarda veya siyasi ölümlerde sorumluluğu var mı?	
Olayda hangi silahlı güçler yer aldı?	
Üniformaları var mıydı? Farklı giysi veya işaretler taşıyorlar mıydı?	
Kullanılan dil, konuşma tarzları, hitapları bir özellik içeriyor mu? Slogan veya marş söylendi mi?	
Neler?	
Müdahalede bulunan, ihlal iddiaları ve uygulamalarına katıldığı belirtilen güvenlik güçleri kimlerdir?	
Ortamda yabancı kişiler hükümet yanlısı paramiliter örgütlü gruplar var mıydı? Paramiliter bir zeminde örgütlenmiş farklı gruplar var mı? varsa özellikleri (giysileri, kullandıkları nesnelere, araçlar)	

Yasalar veya uygulayıcılar hükümet yanlısı paramiliter örgütlü gruplara destek oldu mu?	
Askeri eğitim, ulaşım veya ekipman desteği verilmiş mi?	
Sanık olduğu ileri sürülen kişiler olaylar sırasında destek aldı mı?	
Örn., sokağa çıkma yasağı sırasında izin, belge olmaksızın rahatça seyahat etmişler mi?	
Eylemler, güvenlik güçlerinin kontrolü altındaki yerlerde mi gerçekleştirildi?	
Resmi yetkililerin gözaltına alınan kişilere ait bilgi vermemesi, kaybolduğu ya da ölü bulunduğu dair açıklamaların yapılması vb.	
Olayda kullanılan zor kullanım araçları ve silah türleri nelerdir?	
Olay sırasında hangi ulaşım araçları kullanıldı?	

Olay Yeri İncelemeleri

Olay yeri incelemesine ne zaman başlandı?	
Olay yeri hemen uygun bir şekilde korunma altına alındı mı?	
Olay yerine inceleme öncesi müdahale oldu mu? Sağlık ekipleri, İtfaiye ekipleri güvenlik güçlerinin müdahalesi	
Neler?	
Olay yerinde yetkili olmayan kişiler dışında başka kişiler bulundu mu?	
Olay yeri incelemesi kimin sorumluluğundaydı?	

Ortamda hâkim veya savcı var mıydı?	
Avukatlar olay yeri incelemesinde yer aldı mı?	
Olay yeri kim/kimler tarafından araştırıldı?	
Olay yeri inceleme ekipleri özel giysi kullandı mı?	
Olay yerine giderken gerekli malzemelerin kontrolü yapıldı mı?	
Malzemeler sağlandı mı? (not defteri, etiketler, kalem, mezüre, termometre, büyüteç, cetvel, el feneri, beden şemaları, ses kayıt cihazı, video, olay yeri inceleme formları gibi), biyolojik ve fiziksel kanıtların toplanması için gerekli malzemelerin (küçük plastik torbalar, enjektör, swap çubukları, zarf, selobant, lam, lamel makas, penset vb.)	
Olay yerinde bulunan taşıklar kaydedildi mi?	
Olay yerinin geneline ait görüntüler ve kayıtlar tutuldu mu?	
Olay yerinin krokileri çizildi mi?	
Krokide yön ve ölçekleme yapıldı mı?	
Olay yerinin incelenmesinde ortamdaki kanıtlar hangi yöntemle araştırıldı? Sarmal, Çizgisel yatay veya dikey Kareleme	
Olay yerinde kanıtlar korundu mu?	
Kanıtlara ulaşmada ve tüm kanıtların elde edilmesinde uygun yöntemlere başvuruldu mu?	
İnsan gücü ve/veya donanım eksikliği yaşandı mı?	
Ortamda bulunan tüm kanıtların usulüne uygun olarak görüntülenmesi ve kaydı yapıldı mı?	
Kanıtlara numara veya kod verildi mi?	
Kanıtlar özelliklerine uygun şekilde ayrıştırılarak sınıflandırıldı mı?	
İnceleme merkezlerine yollanırken kanıtların bozulmasını engelleyecek önlemler alındı mı?	

Kanıtların hangi inceleme merkezlerine ve ne zaman yollandığına dair kayıtlar var mı?	
Kanıtlar kroki üzerine işaretlenmiş mi? Ölçümler standart değerler içeriyor mu?	
Farklı kaynaklar tarafından aktarılan kanıtlar var mı?	
Kanıtlar kim tarafından verildi? İhlale maruz kalanlar, Görgü tanıkları, Sağlık çalışanları	
Olay yerinde olay hakkında tanıklardan bilgi alındı mı?	
Bilgiler kim tarafından alındı?	
Olay hakkında bilgi veren kişiler kimlerdi?	
Tanıklar tarafından aktarılan bilgiler kim tarafından kayıt altına alındı?	
Olay yeri incelemesi ne zaman tamamlandı?	
Olay yeri incelemesine ara verildi mi?	
Ara verildiğinde olay yerinin tespiti ve korunması sağlandı mı?	
İncelemeye katılan, bilgisine başvuru yapılan kişilerin kimlik kayıtları alındı mı?	
Çalışmalar tamamlandıktan sonra tutanak hazırlandı mı?	
Tutanakta, olay yeri incelemesinde yer alan ve görüşüne başvuru yapılan kişilerin kimlikleri, görevi ve imzalarına yer verildi mi?	

Kanıtlar

Biyolojik Kanıtlar

Ortamda biyolojik kanıt bulundu mu?	
Biyolojik kanıtların aranması için hangi yöntemler kullanıldı?	
Biyolojik sıvı ya da kanıtlar buldukları yerde fotoğraflandı mı?	
Ne zaman, nasıl bulunduğu kayıt altına alındı mı?	
Biyolojik kanıtların alınmasında bulaş engellendi mi?	
Örnekler uygun ve standart şekilde alındı mı? Kodlaması ve kaydı yapıldı mı?	
İnceleme merkezine gönderilmeden önce uygun şekilde saklandı mı?	
Örneklerin hangi laboratuvara, ne zaman, kim tarafından gönderildiğine dair kayıtlar tutuldu mu?	
Laboratuvar çalışma yapılan konuda akredite mi?	
Laboratuvarlarda örnekler ne zaman, hangi yöntemle değerlendirildi?	
Sonuçlar raporlandı mı?	
Taraflar rapora ulaşabiliyor mu?	
Sonuçlar kuşku uyandırıyor mu?	
Tarafların ikincil veya alternatif değerlendirme talebi var mı?	
Sonuçlar uzmanların denetimine açık mı? İkincil değerlendirme yapılması olanaklı mı?	

Fiziksel ve Kimyasal Kanıtlar

Ortamda fiziksel/kimyasal/diğer kanıt bulundu mu?	
Ortamda silah veya silahla ilişkili kanıtlar bulundu mu?	
Ortamda parmak izi araştırması yapıldı mı?	
Kanıtların aranması için hangi yöntemler kullanıldı?	
Tabanca, mermi, kovanlar, mermi çekirdekleri gibi silahlara ait kanıtlar alınmalı ve saklandı mı?	
Silah atış artıkları, eser metal aranması yapıldı mı?	

Her türlü, tekerlek, ayak izi, kanıt olabilecek diğer izlerin kalıbı alınarak saklandı mı ?	
Parmak izleri araştırıldı mı?	
Yerleri belirlenenlerden örnek alınıp saklandı mı?	
Kanıtlar buldukları yerde fotoğraflandı mı?	
Ne zaman, nasıl bulunduğu kayıt altına alındı mı?	
Örnekler uygun ve standart şekilde alındı mı?	
Kodlaması ve kaydı yapıldı mı?	
İnceleme merkezine gönderilmeden önce uygun şekilde saklandı mı?	
Örneklerin hangi laboratuvara, ne zaman, kim tarafından gönderildiğine dair kayıtlar tutuldu mu?	
Laboratuvar çalışma yapılan konuda akredite mi?	
Laboratuvarlarda örnekler ne zaman, hangi yöntemle değerlendirildi?	
Sonuçlar raporlandı mı? Taraflar rapora ulaşabiliyor mu?	
Sonuçlar kuşku uyandırıyor mu? Tarafların ikincil veya alternatif değerlendirme talebi var mı?	
Sonuçlar uzmanların denetimine açık mı? İkincil değerlendirme yapılması olanaklı mı?	

Şiddet Uygulamaları ve Ölümler

İhlale maruz kalanların kimler tarafından yaralanmış/öldürmüş olabileceğini gösteren kanıtlar var mı?	
Hedef alınmaları/öldürülmeleri için görünürde herhangi bir gerekçe var mı?	
Bu kişiler daha önce hedef alındı veya tehdit edildi mi?	
Kim/kimler tarafından tehdit edildi?	

Gözaltı uygulamalarında uluslararası ve ulusal mevzuata uyuldu mu?	
Yakınlarına haber verildi mi?	
Yasal temsilcileri ile görüşürldü mü?	
Gözaltı öncesi sağlık raporları alındı mı?	
Polis ya da askeri güçler tarafından gözaltı ya da sorgulamaya, işkence veya kötü muameleyle maruz bırakıldılar mı?	
Hangi yöntemlerin kullanıldığı belirtiliyor?	
Yargı önüne zamanında çıkarıldılar mı?	
Ne zaman?	

Yaralanan Kişiler

Yaralananların kim olduğu ve sayısı belirlendi mi?	
Yaralanmalar nerede gerçekleşti?	
Yaralanmaya yol açan olaylar nelerdir?	
Polis ya da askeri güçler tarafından gözaltı ya da sorgulamaya, işkence veya kötü muameleyle maruz bırakıldılar mı?	
Yaralanan kişilere sağlık hizmeti verildi mi?	
Nerede verildi?	

Sağlık hizmetine ulaşımında ve verilmesinde sorun yaşandı mı? Yaşandıysa neler yaşandı?	
Yaralılarından olaya ait maddi kanıtlar toplandı mı?	
Yaralanmış kişilerde adli incelemeler başlatıldı mı?	
Bilimsel standartlara uygun raporlama yapıldı mı?	

Ölen Kişiler

Ölenin kim olduğu ve kaç kişinin öldüğü belirlendi mi?	
Ölüm zamanı belirlendi mi?	
Ölüm/ölümler nerede gerçekleşti?	
Alıkonulma yerlerinde ölüm gerçekleşti mi?	
Cenaze nerede bulundu?	
Farklı bir yere götürülmüş mü?	
Vücudun pozisyonu nasıldı?	
Fotoğraf, video kaydı alındı mı? Krokiler hazırlandı mı?	
Olay yerinde kanıtlar usulüne uygun toplandı mı?	
Değerlendirmeler sırasında ölenin yakınları veya yasal temsilcileri bulundu mu?	
Otopsi yapıldı mı?	
Otopsi nerede yapıldı?	
Otopsiyi kim yaptı?	

Otopsi uluslararası ilkelere ve bilimsel standartlara uygun mu?	
Neler eksik bırakıldı?	
Otopside ailenin temsilcileri ve bağımsız uzmanlar yer aldı mı?	
Otopsi sonucu, ölüm nedeni ile olay arasındaki nedensellik bağı kuruldu mu?	
Otopsiye ait açıklamalarda çelişki var mı?	
Cenaze aileye teslim edildi mi? Gömülmesine engel çıkartıldı mı?	
Öldürme yöntemi, güvenlik güçleri veya muhalif gruplar tarafından daha önce de kullanıldı mı?	
Kurbana öldürülmeden önce işkence yapıldı mı?	
Kullanılan yöntemler daha önce de güvenlik güçleri veya örgütlü gruplar tarafından kullanıldı mı?	

Siyasi Cinayetlerde Dikkat Edilecek Konular

Yeri ve Zamanı

Silahlı gruplar tarafından işlenen cinayetler belirli bölge ve mekanlarda yoğunlaşabilmektedir, dolayısıyla cinayetin nerede ve ne zaman işlendiği değerlendirilmelidir

- Bölge
- Şehir ya da yerleşim
- Mahalle
- Mekân (Cezaevi, konut, okul, STK lara ait bina vb)
- Ne zaman (günün, saatin özelliği)

Gerçekleştirilme Şekli

Ölüm nedenleri bir yöntemin tercih edildiğine işaret edebilir. Dolayısıyla ölüm şekli değerlendirilmelidir.

- Ateşli silah yaralanması (Yaralanmaya ait ayrıntı, atış sayısı, mesafesi, vücuttaki lokalizasyonu)
- Boğma
- İşkence
-

Yöntem

Siyasi cinayetlerde failer tarafından kullanılan yöntemler genellikle ortak ve benzer özellikler taşır. Bu tür ortaklıklar karakterize edilebilir:

- Belirli bir alet veya yöntemin kullanılması (örneğin pala, boğma vb)
- Seçilen silahlara ait özellikler
- Kullanılan işkence yöntemleri ve teknikleri (öldürmek için bir niyet göstermesi)
- Vücudun pozisyonu (örneğin eller belirli bir şekilde bağlı, vücudun konumu; vs.)
- Cinayetler sırasında ulaşım araçlarının kullanılması (araba, motosiklet vb.)

Faillerin Kimliğine Ait Özellikler

İşlenen cinayetlerin özellikleri cinayetin kim veya kimler tarafından işlendiğine dair ipuçları taşır.

- Güvenlik güçleri veya buna bağlı birimler
- Bireyler
- Faille benzer konumdaki/görevdeki kişiler
- Silahlı gruplar
- Devlet destekli çeteci gruplar

Her ne kadar çoğu olayda sanıkların kimliğini saptamak olanaklı olmasa da; kurbanın kimliği, kullanılan yöntem ve seçilen silah, cinayetin işlendiği sırada sokağa çıkma yasağı vb kısıtlayıcı durumlara rağmen sanıkların özgürce hareket edebilmesi, eylem sonrası sanığın takip edilmemesi veya yasal mercilerin etkin ve yeterli araştırma yapılmaması hükümet güçleri yönünden kuşku uyandırabilecek durumlardır.

Eylemlere Resmi Organların Verdiği Tepkiler

Resmi organ veya yetkililerin olaylara yönelik tepkiler ortak özellikler içerebilir.

- Cinayetlere ilişkin açıklamalar ve tepkiler
- Soruşturmaların yapılmaması veya açılan soruşturmalarda izlenen yol
- Kovuşturma yokluğu veya kovuşturmada izlenen yol
- Yargının yapısı ve yargı sürecinde izlenen yol
- Kanıtların yokluğu veya yeterli kanıtın toplanmaması

Eylemlere Silahlı Grupların Verdiği Tepkiler ve Açıklamalar

Silahlı yapılar tarafından eyleme ilişkin verilen tepkiler ve açıklamalar ortak özellikler içerebilir.

- Cinayetin sahiplenilmesi, doğal kabul edilmesi
- İnkâr
- Gerekçe üretilmesi

Siyasi cinayetlerin tümünde var olan veri ve bilgilerin listelenmesi gerekmektedir.

- İnsan öldürme ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal çerçeve ve kaynaklar ile insan hakları standartlarının kapsamı
- Siyasi cinayetler ve kullanılan yaygın yöntemler bilinmelidir.
- Konunun uzmanlarından gerekli bilgiler alınmalı ve değerlendirme uzmanlarla birlikte yapılmalıdır (adli tıp uzmanları, avukatlar, adli bilimciler vb.)
- İddiaları araştırmak için gerekli donanım ve kaynakları içeren kontrol listeleri hazırlanmalıdır.

Devlet veya muhalif silahlı grupların sorumluluğunu gösteren kanıtlar saptandığında

- Güvenlik güçlerinin olaylardaki varlığı ve katılımı (vb gösteriler, ayaklanmalar, tutuklama, örneğinde olduğu gibi)
- Öldürmenin hukuka aykırı ve kasıtlı olup olmadığı
- Hükümete bağlı olduğu düşünülen sivil giyimli kişilerce veya benzer şekilde, silahlı örgütler tarafından gerçekleştirilen cinayetler hükümetler veya silahlı gruplar tarafından reddedilmektedir. Bu hususlarının aydınlatılmasına özen gösterilmelidir.

Çoğu zaman bu eylemlerin kimler tarafından gerçekleştirildiği saptanamamaktadır. Tartışma ve kuşkuların açık olarak paylaşılması gerekmektedir. Araştırmacılar deneyimleri ve mevcut veriler üzerinden olayın gerçekleşme şekli ve sorumlulara dair hipotezlerini paylaşması önemlidir.

Ek: 1 Siyasi Cinayetler için Kayıt ve Bilgi Formu

Tarih: Kayıt numarası:

Belgeyi düzenleyen kişi:

Olay yerini ziyaret: Evet Hayır kim

Görgü tanıkları görüşme: Evet Hayır kim

1. Ölen kişiye ait bilgiler

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi: Cinsiyeti:

İşi: Aile durumu:

Adres:

Uyruk: Din: Köken:

Kimlikle ilgili diğer özellikleri:

Kişinin tıbbi kimliği:

2. Ölüm yerine ait bilgiler

Ölüm zamanı gün, ay, yıl (veya kaybolma tarihi):

.....

Bölge: Şehir/İlçe :

Adresi:

3. Ölümüne ait diğer bilgiler

Ölü sayısı

Ölüme neden olduğu iddia edilen olay:

Güvenlik güçleri/askeri operasyon

Toplumsal olay/gösteri/çatışma

Alıkonulma Gözaltı

Diğer şiddet türleri

Zorla kaybedilme

Ölüme dair başkaca bir özellik

.....

Ölüm nedeni

Ölüm nedeni (örneğin ateşli silah):

Kısa açıklama:

.....

Olayın gerçekleşme şekli

Kısaca olayın gerçekleşme şekli tanımlanmalı (örneğin askeri saldırılar, patlama, toplumsal gösteriye yönelik müdahale)

.....

.....

Sanıklara ait iddia (örneğin polis kuvvetleri, silahlı kuvvetler, silahlı gruplar, paramiliter gruplar, vs.)

.....

.....

Kanıt

Görgü Tanıkları:

Adli kanıtlar:

Mahkeme kayıtları:

Diğer:

Resmi yanıtlar

Şikâyet: ne zaman? Nerede?

Kamu ifadeleri:

Soruşturma:

Davalar:

Sivil toplum kuruluşlarının veya örgütlü grupların iddiaları

Kimlerden bilgi alındı?

İddialar ve açıklamalara ilişkin değerlendirmeler?”

.....

Bu konuda yaptıkları çalışmalar ve alınan önlemler nelerdir?

.....

.....

Ek: MİNNESOTA MODEL OTOPSİ PROTOKOLÜNE GÖRE OLAY YERİ - OTOPSİ KONTROL LİSTESİ (Hekimler İçin)

I. OLAY YERİ İNCELEMESİ

I.a CESEDİN MUAYENESİ

- Cesedin; bulunduğu zamanı ve kim tarafından bulunduğunu kaydet
- Cesedin; bulunduğu yerde ve kaldırıldıktan sonra fotoğrafını çek
- Vücut pozisyonunu, vücut durumunu belirt
 - Vücut sıcaklığı
 - Ölü lekeleri
 - Ölü katılığı
 - Çürüme
- Cesedin ellerini koru; (kâğıt torba içine koy)
- Çevre sıcaklığını kayıtl et, rektal ısı ölç
- Varsa insektleri entomolojik incelemeler için topl
- Cesedi, ceset torbası veya eşdeğeri içine koy
 - Ceset torbasını, ceset içinden çıkarıldıktan sonra sakla
- Cesedi güvenli, soğuk ortamda sakla

I.b OLAY YERİNDE KANITLARIN TOPLANMASI

- Olay yerinde kan izi olup olmadığını araştı
- Tıbbi personelin inceleyebilmesi için (mermi, tabanca, bıçak vb.) silahlara ulaşabilir olmasını sağla

I.c OLAY YERİNDE EDİNİLECEK BİLGİLER

- Olay yerinde bulunan her kişinin kimliğini belirt
- Görgü tanıklarından bilgi al (kişiyi, nerede, nasıl, hangi koşullarda en son canlı gören görgü tanıklarından, acil personelinden bilgi al)

- Arkadaşları ve ailesinden kimlik ve diğer gerekli bilgileri edin
- Hekimi veya hastane kayıtlarından özgeçmiş bilgilerini edin (Hastalıklar, ameliyat, ilaçlar, madde kullanımı, alışkanlıkları, intihar girişimi)
- Ölmeden önce hastanede yatmışsa, giriş kayıtları, kan örnekleri, röntgen filmlerini elde et, bunları gözden geçir ve hastane kayıtlarını özetle
- Otopside önce, ülkede ya da o bölgede sık uygulanan işkence tipleri hakkında bilgi edin

****Önemli Not:** Olay yerine girişte herhangi bir engelleme, cesette bir değişiklik varsa, bilgiler gizleniyorsa kayıt et.

II. OTOPSİ

II.a OTOPSİDE FOTOĞRAF

- Renkli, odaklaması olan iyi bir kamera ile yeterli aydınlatmada çek
- Yakın, orta uzaklık ve uzak fotoğrafları çek
- Kullanılan filmin özelliklerini belirt
- Kullanılan ışıklandırma sistemini belirt
- Kullanılan kamera/kameraların özelliklerini belirt
- Hangi fotoğraf hangi kamera ile çekildi belirt
- Çeken kişilerin kimliğini belirt
- Fotoğrafta cetvel, protokol numarası/isim, standart gri zemin kullan.

Cesedin Fotoğraflanması

- Vücudun bütünü gösterecek şekilde önden ve arkadan
- Yüzün önden, her iki yandan, saçlı ve saçlar kaldırılarak
- Kişinin elbiseleri ile
- Elbiseler çıkarılıp yıkanmadan önce
- Yıkandıktan veya traştan sonra
- Yaraların
- Hastalıklar-lezyonların fotoğrafını çek

II.b OTOPSİDE RADYOGRAFİ (veya SKOPİ)

- Tüm vücudun radyografisini çek
 - Ceset torbasından çıkarmadan önce tüm vücut
 - Elbiseler çıkarılmadan önce tüm vücut
 - Elbiseler çıkarıldıktan sonra tüm vücut
- Dişlerin radyografisini çek (kimliklendirme diğer yollarla yapılmış olsa bile)
- İskelet sistemindeki lezyonları radyografi ile belgele
 - Anatomik defekt ve cerrahi girişimleri
 - Kırıklar yönünden özellikle parmaklar, el, ayak kemikleri
 - Frontal sinüsler
- Çocukları, yaş ve gelişim durumunu belgelemek için
- Radyografilerin fotoğrafını çek

II.c ELBİSELERİN İNCELENMESİ

- Elbiseleri çıkarmadan önce vücut ve elbiseleri incele, fotoğraf çek, takıları kayıt et
- Elbiseleri temiz çarşaf veya ceset torbası üstünde dikkatli çıkar,
- Çıkarılan elbiseler ıslak veya kanlı ise kurut
- Elbiseleri tanımla ve kalıcı şekilde etiketle
- Gözaltında kullanılan battaniye, yastık vb. eşyaları sorgula

OTOPSİNİN YERİ, ZAMANI VE KOŞULLARI

- Otopsinin yeri, tarihi, başlama bitiş saatini belirt.
- Otopsiyi yapan, katılan ve otopside hazır bulunanların, isimlerini, görevlerini, unvanlarını, kurumlarını, otopside bulunma sürelerini kayıt et.
- İmza çizelgesi hazırla.

Kimliklendirme

- Kişiyeye ait tüm özellikleri tanımla ve belgele
 - Görünen yaş:
 - Cinsiyet:
 - Boy, ağırlık:
 - Beslenme durumu:
 - Kas gelişimi:
 - Deri rengi:
 - Göz rengi:
 - Vücut kıllarının rengi (Saç, yüz, vücut) rengi:

Çocuk Olgularda Kimliklendirme

- Baş çevresi, baş-topuk, baş-oturma yüksekliğini ölç

Postmortem Değişiklikler

- Ölü lekelerinin yeri, derecesi ve fiske olup olmadığı kayıt et
- Ölü katılığının yeri, derecesi ve fiske olup olmadığı kayıt et
- Vücut sıcak ya da soğuk olduğunu kayıt et, cesedin korunma ortamı ve koşullarını belirt
- Çürüme bulgularını kayıt et
- Ölüm zamanı ve yeri hakkında bilgi verebilecek vücuttaki tüm değişiklikleri kayıt (Sabunlaşma, kurt, yumurta vb.)

Yaralar

- Tüm yaraların anatomik terimlerle lokalizasyonu ve özelliklerini belirt
 - Boyut
 - Şekli
 - Yapısı
 - Renk

- Seyri
- Yönü
- Derinliği
- Etkilediği doku ve organlar

Yaralarda Fotoğraf Çekilmesi

- Her yaranın iki adet renkli fotoğrafını çek
- Fotoğraf çekerken otopsi numarası içeren etiket, yaraya paralel veya dik bir cetvel bulundur
- Yarayı daha iyi ortaya koyacak ise üzerindeki kıl-saçları tıraşla
- Tıraşlanmadan önce ve sonra, yaranın fotoğrafı çek
- Yara yerinden tıraşlanan tüm kılları sakla
- Yara bölgesinin yıkanmadan önce ve sonra fotoğrafını çek
- Yıkamayı, sadece kan ve diğer materyal alınıp saklandıktan sonra yap

Yaralardan Elde Edilen Yabancı Maddeler

- Tanımla
- Etiketle
- Her birinin hangi yaradan elde edildiğini belirt
- Mermiler ve projektıl fragmanlarda
 - Zarar vermeden,
 - Fotoğrafını çek
 - Mühürlü, kapalı, etiketli taşıyıcıya koy
 - Gönderme zinciri ile gönder

Ateşli Silah Yaralarında

- Barut tozu, is, yanık varsa tanımla,
- Atış artıkları varsa fotoğrafını çek, inceleme için sakla.

- Giriş deliği ve çıkış deliklerini ayırt etmeye çalış
- Giriş deliği var, çıkış deliği yoksa projektıl bulunmalı ve saklanmalı
- Yarayı trase boyunca, mikroskobik inceleme için eksize et

Kesici-Delici Alet Yaralarında

- Yara özelliklerini kayıt et (boyutları, açılıarı, yara dudakları, kuyruğu vb)

Derinin İncelenmesi

- Deride gözlenen tüm lezyon ve özellikleri tanımla, fotoğrafını çek
 - Skar dokusu
 - Keloid
 - Döğme (tatuaj)
 - Belirgin benler
 - Pigmentasyonu azalmış/artmış bölgeler
 - Doğum lekeleri gibi belirgin veya nadir görülen her şeyi tanımla

Ekimozlar Abrazyonlar

- Tanımla,
- Abrazyonları yara yaşı tayini için eksize et
- Ekimozları yaygınlığını anlamak için insize et
- Ekimozlarda mikroskobik incelemeye göndermek için eksize et
- Baş ve genital bölgeyi çok daha özenle incele

Enjeksiyon Bölgeleri, Noktasal Yaraları

- Tanımla
- Eksize et
- Toksikolojik incelemeye gönder

Isırık İzleri

- Tanımla,
- Dental yapı için fotoğraf çek, boyutlarını belirle
- Yıkamadan önce swab ile örnek al
- Mümkünse adli odontolog tarafından incelenmesini sağla

Yanıklar

- Tanımla,
- Etiyolojik faktörü ayırt etmeye çalış,
- Yanık olabilecek şüpheli her alandan örnek al

ÖRNEK ALMA (Kan, göz sıvısı, idrar vb.)

- Subklavven ve femoral venden en az 50 cc kan al

****Önemli Not:** Sırt, kalça, ekstremiteler, bilekler, derin yaralar açısından uzunlukları boyunca kesilmeli. Omuz, dirsek, kalça ve diz eklemleri kesilip, ligamentöz yaralar açısından incelenmeli.

MUAYENE

Baş Muayenesi

- Baş ve başın arka tarafını incele
- Gerekli alanlarda saçları traşla
- Bit ve pire varsa belirt
- Alopesi varsa belirt
- Çekmek suretiyle (kesmeden) 20 adet saç elde et

Dişlerin İncelenmesi

- İnceleme sırasında, dental kimliklendirme sistemini kullan
- Eksik, kayıp, hasarlı, üzerinde çalışılmış olan dişleri (restorasyon, dolgu) belirt

- Diş etleri, hastalıkları açısından incele
- Takma dişler fotoğrafla, kimliği bilinmiyorsa sakla
- Gerekirse kimliklendirme için maksilla ve mandibulayı çıkar

Ağız İçinin İncelenmesi

- Travma bulgularını kayıt et
- Enjeksiyon izi, iğne izlerini
- Dudak, yanak ve dilde ısırık izi
- Ağız içindeki her türlü maddeyi kayıt et
- Şüpheli seksüel saldırı olgularında, spermatozoa ve asid fosfataz araştırması için ağız sıvısından ya da (diş-dişeti) sınırı örnek (swab) al
- Alınan örnek (swab), serin esintili hava akımı önünde hızla kurut, temiz kağıt zarflarda sakla

Yüzün İncelenmesi

- Siyanoz ve peteşi varsa kayıt et
- **Gözler** (Glob, üst-alt göz kapak konjonktivasi)
 - Sarılık:
 - Peteşi:
 - Kontakt lens varlığını belirt
 - Her iki gözden 1 ml göz içi sıvısı al
- **Burun**
 - Travma bulgusu
 - Burun boşluğunda, sıvı, kan, yabancı cisim varlığını belirt
- **Kulaklar**
 - Travma bulgusu
 - Hemoraji varlığını belirt
 - Tympanic memranı değerlendir

Boyunun İncelenmesi

- Kontüzyon
- Abrazyon
- Peteşi
- Yaraların elle, iple, asıyla mı meydana geldiğini ayırt etmeye çalış

Ekstremitelerin İncelenmesi

- Savunma yaralarını kayıt et
- Yaraları tanımla eksize edip çıkar
- El-ayak bileği: ası, kelepçe travmaları açısından incele
- Parmakların medial-lateral yüzleri, önkolun ön yüzleri, dizlerin arkasını muayene et
- Ellerde barut artıklarını kayıt et, fotoğrafını çek
- Ayak tabanlarını incele, yaraları uzunluğu boyunca kes
- Avuç içi, dizler kırık cam parçaları ve kesi yönünden incele

Tırnakların İncelenmesi

- Kırılmış, kayıp tırnakları not et
- Tüm olgulardan parmak izi al
- Ölünün kimliği belli değil ve parmak izi alınamıyorsa, varsa deri eldiven gibi çıkar
- Diğer başka yöntemlerle parmak izi alınamıyorsa, parmakları sakla
- Kesilmiş tırnaklar, tırnak altı kırıntıları sakla
- El ve ayak tırnak yataklarını incele
- Tırnak altından bir obje ile itilmeye ait bulguları araştır
- Tırnakları, lateral sınırlarından ve proksimal tabanından keserek çıkar, alt yüzlerini incele (Eğer bu işlem uygulanacaksa tırnaklar çıkarılmadan önce ve sonra fotoğrafla)

Dış Genital Bölgenin İncelenmesi

- Bu bölgeyi incele
- Yabancı materyal ve semen açısından araştır
- Abrazyon, kontüzyon varsa yeri, sayısı, boyutlarını belirt
- Kalçaların iç yüzleri ve perianal bölgeyi muayene et, yaraları tanımla
- Anal bölge derisini yanıklar yönünden incele

Şüpheli Seksüel Saldırı Olgularında

- Tüm açıklıkları muayene et
- Vaginal duvarları incelemek için spekulum kullan
- Pubik kılları tarayarak, yabancı kıl topla ve sakla
- Pubik kıllar (çekerek, en az 20 adet) incelenmek için al sakla
- Asid fosfataz, kan grubu, spermatozoa araştırması için vaginal ve rektal sıvı aspirasyonu yap
- Aynı bölgelerden seminal sıvı için örnek (swab) al

III. İÇ MUAYENE

- Sistematik iç muayene yap
- Vücudu bölgelere ve sistemlere ayır (kardiovasküler, genitoüriner, respiratuar vb)
- Her organı değerlendir

Organların İncelenmesi

Organlarda

- Ağırlık
- Boyut
- Şekli
- Renk
- Kıvamını belirt

Makroskobik olarak

- Neoplazi
- Enflmasyon
- Anomali
- Hemoraji
- İskemi-enfarkt
- Cerrahi işlem bulgularını
- Yaralanmaları kaydet

Mikroskobik inceleme

- Her organdan, normal-normal olmayan alanlardan örnek al
- Kırık kemik varsa, radyografik ve tahmini mikroskobik sınırlardan parça al

Başın Muayene Edilmesi

- Başı palpe et
- Saçlı deri: iç-dış yüzeyi kanama ve travma açısından incele
- Kafa tasında kırıkları kayıt et
- Kalvariumu dikkatli çıkar, subdural ve epidural kanamaları kayıt et
- Hematom varsa zamanı ve miktarı belirt ve sakla.
- Durayı kaldır, kafatasının iç yüzeyini kırık açısından incele
- Beyni çıkar
 - Anormallik, yaralanma varsa tanımla, disseke et
 - Serebral kortikal atrofi varsa, fokal-yaygın olarak değerlendir
- Beyin damarlarını değerlendir
- Toksikolojik inceleme için en az 150 gr beyin dokusu sakla
- İncelemek gerekiyorsa, beyini önce fiksatif içinde beklet

Boyun Bölgesi ve Organlarının İncelenmesi

* BEYİN VE KALP ÇIKARILDIKTAN VE BOYUN DAMARLARI BOŞALTILDIKTAN SONRA İNCELE

- Hyoid kemiği, tiroid, krikoid kıkırdak incele, kırık varsa kayıt et
- Larinks, pyriform sinüs incele
- Özefagus mukozasını incele
 - Ödem, peteşi, koroziv madde yanıkları, lümende yabancı madde varsa belirt
- Tirod bezi, Paratiroid bezleri incele
- Boyun kaslarını ayır, hemoraji varsa kayıt et
- Dili incele

Vertebralr

- Servikal, torasik ve lomber vertebra incele*
 - Kırık, çıkık, kompresyon ve hemoraji
- Toksikolojik inceleme gerekiyorsa serebrospinal sıvı al
- Spinal yaralanma şüphesinde
 - Spinal kanalı aç, omurilik çıkar, 0,5 cm aralıklarla kesit yap
 - Paravertebral kaslar arasında hemoraji varsa tanımla

* Yüksek servikal yaralanmaları değerlendirmede en iyi yol posterior yaklaşımdır

Göğüs Bölgesinin İncelenmesi

- Memelerde normal olmayan her durumu kayıt et
- Kaburga kırığı varsa, kardiopulmoner resüsitasyon girişimi olup olmadığını belirt
- Göğsü açmadan önce, pnömotoraks açısından kontrol et
- Deri altı yağ dokusu kalınlığını kayıt et
- Plevral kavite ve perikardial kesede:
 - Kan-diğer sıvıları araştır, özelliğini tanımla, miktarını ölç
 - Yabancı maddeler açıklanana kadar sıvıları sakla

- Sağ atrium ve sağ ventrikülde, köpüklü kan (hava embolizmi) araştır
- Organlar çıkarılmadan önce yaraların trajesini belirle
- Diğer bölgelerden alınamıyorsa, direkt kalpten kan örneği al
- Kalp;
 - Koroner arter hastalığı, derecesi, yeri belirt
 - Diğer anormallikleri belirt
- Akciğerler; herhangi bir anormallik varsa belirt

Karın Bölgesinin İncelenmesi

- Deri altı yağ dokusu kalınlığı kayıt et
- Toksikolojik inceleme için 50 gr yağ dokusu ayır
- Organları çıkarmadan önce aralarındaki ilişkiye, yaralanma olup olmadığını kayıt et
- Peritoneal kavite; kan-sıvı varsa yabancı maddeler açıklanana kadar sakla
- Tüm idrar ve safra, toksikolojik inceleme için sakla
- Karaciğer, dalak, pankreas, böbrek, adrenal bezler çıkar, incele, sayısal ölçüleri kayıt et
- Toksikolojik inceleme için böbrek-karaciğerden 150 gr doku ayır
- Sindirim sistemi organları çıkar;
 - İçeriklerini incele
 - Yiyeceklerin sindirim derecesi belirt
 - Mide içeriğini sakla
 - Toksikolojik inceleme için diğer sindirim organlarının da içeriğini sakla
- Rektum ve anüs;
 - Yanık, laserasyon, diğer yaralanmalar açısından incele
 - Yabancı cisim varsa yerini belirt, sakla
- Aort, vena cava inferior ve iliak damarlar incele

Pelvik Organların İncelenmesi

- Over, tuba, uterus, vagen, testis, prostat, v. seminalis, üretra, mesane incele
- Organları çıkarmadan önce herhangi bir yaralanma olup olmadığı kontrol et
- Eski-yeni gebelik, doğum ve düşükle ilgili bulgular kayıt et
- Serviks, uterus, vagen, üretra, rektum içindeki yabancı cisim varsa sakla

Otopsi Tamamlandıktan Sonra

- Hangi organ –dokulardan parça alındığını kayıt et
- Her örneği etiketle. Etiketle
 - Ölenin adı
 - Otopsi numarası
 - Otopsi tarihi-saati
 - Otopsiyi yapanın adı
 - Örneğin alındığı yeri belirt
- Tüm kanıtlar dikkatlice koru, gönderme zincirini uygun formlar ile kayıt et

Toksikolojik İnceleme

***TESTLERİN TEKRARLANABİLMESİ İÇİN ÖRNEK AYIR**

- Dokular:
 - Karaciğer-böbrekten rutin olarak 150 gr doku al
 - Uyuşturucu madde, zehir veya diğer toksik madde şüphesi varsa saç, beyin, yağ dokusundan örnek alınmalı.
- Sıvılar:
 - 50 cc kan santrifüj edilip serumu sakla
 - Uyuşturucu madde, zehir veya diğer toksik madde şüphesi varsa

- Saç, beyin, yağ dokusundan örnek alınmalı.
 - Göz içi sıvısı
 - İdrar,
 - Mide içeriğini rutin olarak sakla
- Toksik madde, uyuşturucu şüphesinde
 - Safra,
 - Bölgesel sindirim sistemi içeriği
 - Serebrospinal sıvı,
- Seksüel saldırı şüphesinde, vaginal, rektal ve oral sıvıları sakla

Histolojik İnceleme

- Tüm majör organlardan alınan örnekleri haematoxylin-eosin ile boya (gerekirse diğer boyama yöntemleriyle boya)
- Lamlar, yaş dokular ve parafin blokları süresiz olarak sakla

Saklanması Gereken Kanıtlar

- Tüm yabancı cisimler (mermi, mermi fragmanları, pellet, bıçak, lifler)
 - Mermiler balistik incelemeden geçirildikten sonra saklanmalı
- Ölüm sırasında üzerinde bulunan tüm giysiler ve kişisel eşyalar
- Tüm tırnaklar, tırnak altı kırpıntıları,
- Seksüel saldırı şüphesinde yabancı kıllar ve kişiye ait pubik kıllar,
- Saçlar (ölüm yeri veya cesedin bulunduğu yerde değişiklik söz konusu olduğu olgularda)

Otopsiden sonra tüm organları yerine yerleştir

TİHV GENEL MERKEZİ

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/ANKARA

Tel/Faks: (312) 310 66 36 • (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

TİHV DİYARBAKIR TEMSİLCİLİĞİ

Lise Caddesi Eyyüp Eser Apartmanı No: 8/12 6.Kat Yenişehir/DİYARBAKIR

Tel/Faks: (412) 228 26 61 • 228 24 76

E-posta: diyarbakir@tihv.org.tr

TİHV İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ

Bozkurt Mah. Türkbeyi Sokak Ferah Ap. No:113/6 Kurtuluş-Şişli/İSTANBUL

Tel: (212) 249 30 92 • 293 43 33

E-posta: istanbul@tihv.org.tr

TİHV İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

1471 Sk. No.1 Kenet 1 Sitesi D.1-2 Alsancak/İZMİR

Tel/Faks: (232) 463 46 46 • 463 91 47

E-posta: izmir@tihv.org.tr

TİHV CİZRE REFERANS MERKEZİ

Dicle Mahallesi, Nurullah Caddesi No 63 / 1 Cizre/ŞIRNAK

Tel/Faks: (486) 616 86 07 • 616 86 10

E-posta: cizre@tihv.org.tr

TİHV VAN REFERANS MERKEZİ

Şerefiye Mahallesi, Santral 6. Sokak Haydarağlı İş Merkezi

B – Blok No:13 İpekyolu/VAN

Tel/Faks: (432) 215 12 61 • 214 11 37

E-posta: van@tihv.org.tr